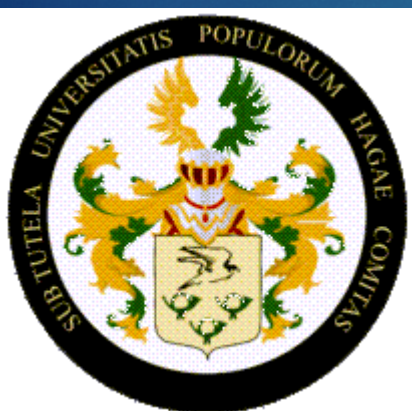




Van Peter tot Putin

1

Gerard Strijards
7/11/2023



DE GEOPOLITIEK VAN EEN GEFAALDE SLAVISCHE GROOTMAGT
EERSTE VOORDRACHT



Peter de Grote als Tzaar aller Russen 1672-1725

2

Gerard Strijards
7/11/2023

Vestigt de Romanow-dynastie

- ▶ Rusland moet een imperialistische grootmacht worden
- ▶ Het moet koloniën verwerven
- ▶ Daarvoor heeft het een transoceanische vloot nodig en een bestendige oorlogsvloot voor convooi-diensten
- ▶ Anders kan het niet concurreren met de maritieme grootmachten Engeland, Zweden en Holland
- ▶ Het beste is daarom voorlopig die van Holland te imiteren, omdat dat dezelfde doelen heeft en geen prestige-projecten nastreeft

Bestendig ijsvrije havens noodzakelijk



De opvolgingsstrijd in de keizerlijke macht

Peter moet eerst de dood van zijn twee halfbroers afwachten

- ▶ De interne soevereiniteit van een Tzaar was betwist en afhankelijk van instemming door adel
- ▶ Buiten de Romanows waren ook in de competitie dynastiën als die van de Miloslavskys, Strelitzen en Narisjkins
- ▶ Bloederige conflicten waren aan de orde van de dag: er was geen uniforme Salische opvolgingswet zoals Karel de Grote had doorgedrukt na 800
- ▶ Peter kreeg steun van zijn halfzuster Sofia op zijn negende jaar, waarbij Sofia voorlopig koningin-regentesse werd

Sofia Aleksejeva Romanow
1657-1704



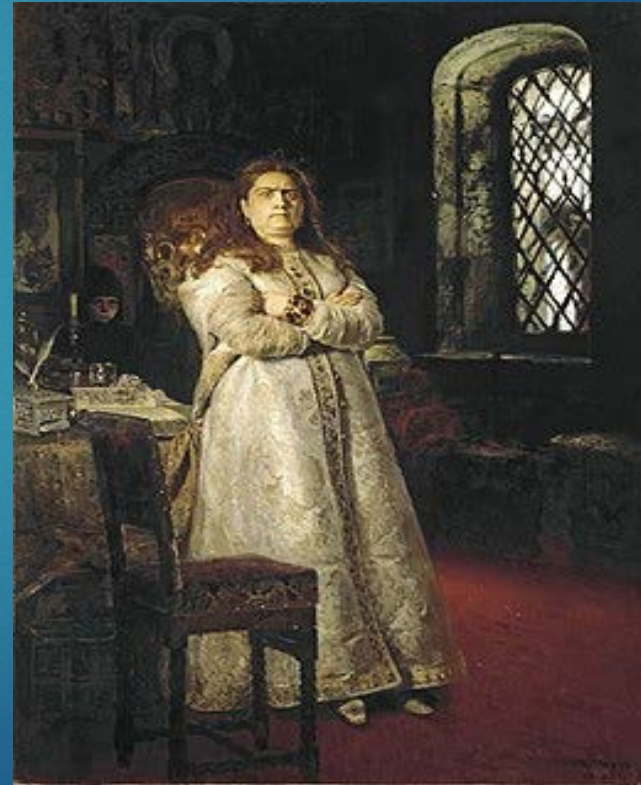
De regentes wil Rusland introvert houden: het mag niet verwestersen

4

Sofia groeit uit tot potentate

- ▶ Zij beschermt haar halfbroertje vooral door hem buiten de soevereine macht te houden
- ▶ Zij wil dat Rusland zich naar binnen richt en geen vreemde cultuur introduceert
- ▶ Het moet via vazallen de interne soevereiniteit uitoefenen volgens het feodale systeem
- ▶ Peter wil op zeventienjarige leeftijd ambtenarij, defensiewezenen en de publieke instituties westers hervormen op Hollandse wijze
- ▶ Hij interneert Sofia in een klooster bij Moskou waar ze levenslang opgesloten blijft.

Ze blijft intrigeren en een gevaarlijke machtsfactor



De eerste Krim-veldtochten van Peter (1687-1689)

5

Rusland moet ijsvrije vaargeulen hebben

- ▶ Die geulen moeten vrij toegankelijk en doorvaarbaar zijn voor oorlogsvloot en handelsvaart
- ▶ Archangelsk, Moermansk en Wladiwostok kennen driekwart van het jaar zware ijsgang
- ▶ Sebastopol en Odessa niet.
- ▶ Maar schepen die daar havenen kunnen niet vrij door de Bosporus dat beheerst wordt door de Ottomanen die noordwaarts oprukken
- ▶ Rusland moet kiezen: Veldleger of Vloot?

Dit wordt het eeuwige geopolitieke conflict van de Russen met de rest van de wereld



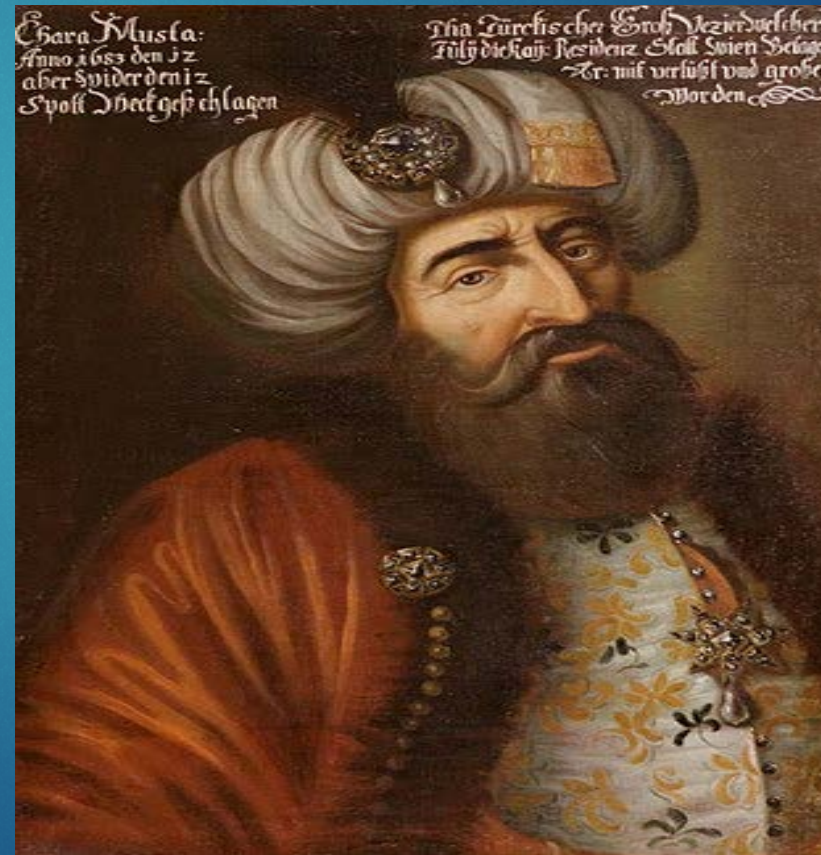
De Grote Turkse Oorlog 1683-1699

6

Inzichten bij de jeugdige Peter

- ▶ De Ottomanen zijn de erfvijanden van grootmacht Rusland
- ▶ Zij zijn alleen te verslaan met behulp van een westerse Alliantie: de Christelijke Derde Liga
- ▶ Daarbij zijn verbonden Oostenrijk, Polen, Litouwen en Venetië
- ▶ Maar die hebben geen goede marine en geen ervaring in zeeslagen, vooral in linievaren
- ▶ Zonder zo'n marine met die ervaring kunnen de Russen nooit de Zwarte Zee beheersen, laat staan de doorgang Bosporus/Hellesponten
- ▶ Daarom heeft die marine prioriteit
- ▶ Alleen bij de Hollanders is adequate expertise voorhanden
- ▶ Ook al zijn ze geallieerden van de Ottomanen
- ▶ **Ze zijn liever Turcks dan Paepsch**

Grootvizier Kara Mustafa de wederpartijder van Peter



De tijd van het Grote Gezantschap 1697-1717

7

Doel: verwestelijking van Rusland

- ▶ Peter weet dat zonder maritieme expertise betreffende transoceanische vaarten geen macrostructurele handelspolitiek mogelijk is
- ▶ Zeker niet als Rusland wil concurreren in een mercantilistisch systeem, waarbij grote handelsblokken concurreren
- ▶ Deze blokken claimen consulaire invloedsferen waarbinnen zij grondstoffen betrekken zonder externe mededinging
- ▶ Die stoffen worden in de vlaggestaat van van een handelsvloot omgezet in halffabricaten
- ▶ Die worden binnen het blok duur verkocht tegen edelmetalen
- ▶ Daardoor krijgt de vlaggestaat een sterke credietpositie
- ▶ Die nodig is om een bestendige gespecialiseerde oorlogsvloot op te zetten
- ▶ De Hollanders zijn daarin het verst.
- ▶ **Ze zijn de grootste koloniale mogendheid tot 1713.**

Deze politiek moet geïmiteerd worden: constante in de Russische buitenlandpolitiek



Een grootmacht kan nooit slaafse nabootsing erkennen: daarom alles incognito

8

Gerard Strijards

7/11/2023

Peter heet daarom Pjotr Michajlow

- ▶ Hij wil afkijken wat de Hollanders doen.
- ▶ Ter camouflage bezoekt hij eerst Riga en Brandenburg-Prusen
- ▶ Maar zijn einddoel is Zaandam
- ▶ Daar worden de vernuftige fluiten gebouwd en de spiegelretourfregatten die daarvan afgeleid zijn
- ▶ Maar ook scheepskamelen en sluisdeuren
- ▶ De zaagmolens fascineren maar ook de waterstaatskunde van Stevin
- ▶ Pjotr leert deze kundes en ambachten op de V.O.C.-werven
- ▶ Maar hij mist een theoretische grondslag bij de Hollanders; ze werken veel via intuïtie zeggen ze
- ▶ Maar Pjotr denkt dat ze hem belazeren

Veel protocollaire moeilijkheden



Pjotr wil met Holland een defensieve alliantie sluiten tegen de Ottomanen

Christelijke naties moeten Turken bestrijden

- ▶ Daarmee komt Pjotr aanzetten in de Haagse Trèveszaal aan het Binnenhof
- ▶ Maar juist Holland heeft al decennia een uiterst lucratieve handelsovereenkomst met Istanbul via de ambassadeur Cornelis Haga
- ▶ Istanbul geeft aan Haga de concessie tot het oprichten van de Levant-maatschappij met dezelfde monopolies en octrooien als de V.O.C.
- ▶ Wat kan Pjotr daar tegenover stellen?
- ▶ Niets: woedend verlaat hij Holland
- ▶ Het is een schurkenstaat
- ▶ Maar daar komt Pjotr later op terug in een gesprek met Willem III

Hij wil consulaire betrekkingen met de Republiek



Bezoek aan Engeland vergeefs

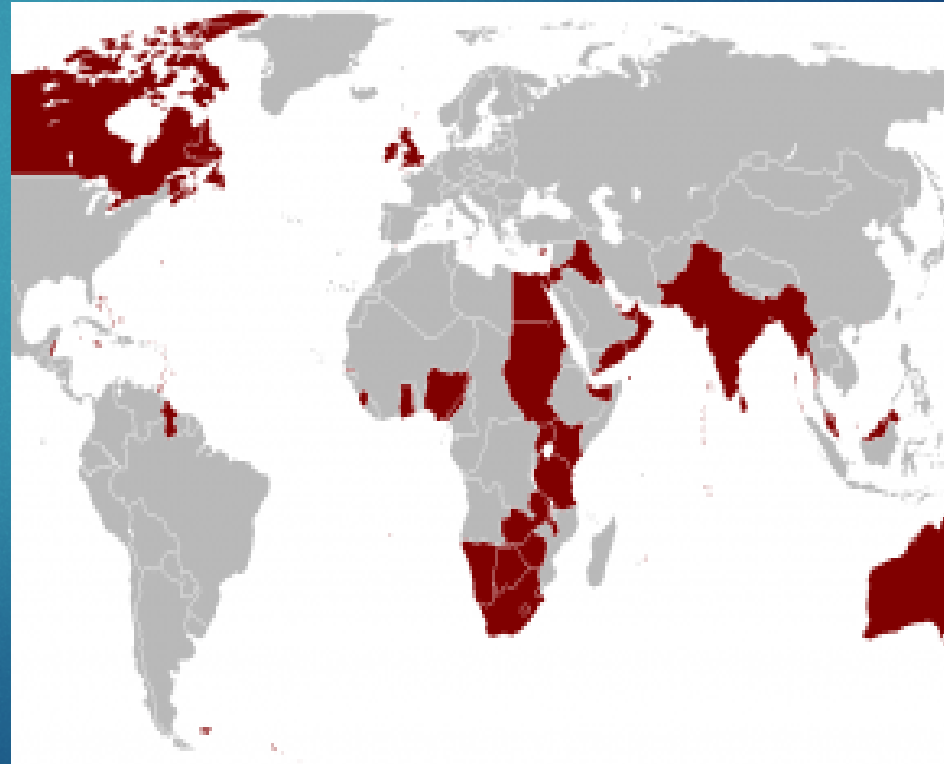
10

Gerard Strijards
7/11/2023

Willem III is koning van Groot-Brittannië

- ▶ Het is dus makkelijk om Pjotr daar ook te onthalen en over te halen tot een krijgsverbond tegen Frankrijk
- ▶ Pjotr komt aan bij het huidige Victoria Embankment
- ▶ Hij vertrouwt op toezeggingen van Willem III
- ▶ Maar diens kabinet is politiek verantwoordelijk voor het Britse buitenlandbeleid
- ▶ Het ziet niets in abstracte militaire allianties en wil ook geen veldleger mobiliseren in het belang van Pjotr
- ▶ Zeker niet als dat tot oorlog in Het Verre Oosten kan leiden

Britse geopolitieke claims



Geen steun tegen de Ottomanen

11

Peter kan noch Holland noch Engeland
alliëren tegen de mohammedanen

Standaardfregat de
Sjtandart

- ▶ Op een tweede tour in 1716-1717, nu als officieel staatsbezoek, probeert hij het nog eens.
- ▶ Den Haag noch Whitehall zijn bereid militair bij te springen
- ▶ Dat is Peter onbegrijpelijk: beide naties zijn toch christelijk?
- ▶ Wel brengt hij een reeks westerse uitvindingen en veel kunst terug naar Sint Petersburg
- ▶ Schepenbouw, waterstaatskunde, wiskunde en natuurwetenschappen worden op westerse leest geschoeid
- ▶ Maar Peter vertrouwt nu Het Westen niet echt meer



Peter moet nu oorlogen voeren tegen de Zweden en de Ottomanen 1700-1721

12

7/11/2023

Gerard Strijards

In beide conflicten vindt hij Het Westen tegen zich

- ▶ Het gaat om de macht over de Oostzee en het Skagerrak
- ▶ Peter wil via dat rak een blijvende transoceanische route forceren
- ▶ Dat is niet in het belang van Engeland en Holland, dat monopolies claimt op de oostmoedernegotie
- ▶ Amsterdam financiert stiekem Engelse raids tegen Peter
- ▶ Er is een Noordelijke Alliantie: Rusland, Denemarken, Noorwegen, Polen, Litouwen en Saksen
- ▶ Ze is gericht tegen Karel XII van Zweden
- ▶ **Die is feitelijk agressor**

Peters wantrouwen tegen Het westen groeit



De geopolitiek van Karel XII van Zweden 1682-1718

13

Karel wil ook transoceanische zee toegangen

Karel wordt geleid door het mercantilisme

Gerard Strijards
7/11/2023

- ▶ Hij wil deze zeemonden zoeken in het Baltisch gebied
- ▶ Maar ook in het Adriaticum
- ▶ Zulks ter beheersing van de Levant en de overlandroutes naar het Verre Oosten
- ▶ Daarvoor moet hij Saksen, Rusland en Denemarken verpletteren
- ▶ Hij verslaat eerst Denemarken – Koning Frederik IV -- om de Sont en de Baltische Bocht te kunnen beheersen
- ▶ Dit leidt tot de Vrede van Traventhal in 1700
- ▶ Daardoor ligt de Atlantische Oceaan voor hem open
- ▶ Maar hij vindt dat niet genoeg



Het mercantilisme als economisch ideaal. Een imperfect model.

14

Een natie moet maximale monetaire reserves opbouwen in edelmetalen

- ▶ De staat moet export maximaliseren
- ▶ Import minimaliseren
- ▶ Daarvoor is een tariefoorlog onvermijdelijk met blokvorming in handelsdebieten
- ▶ Daarvoor zijn koloniale annexaties noodzakelijk
- ▶ Met monopolies op de binnenlandse afzetgebieden
- ▶ De tekorten op de balans moeten terug
- ▶ Terwijl onbeperkte monetaire reserves ontstaan
- ▶ De fout is, dat de concurrenten dan óók kunnen
- ▶ **Zodat een blijvende handelsoorlog ontstaat**

Edelmetaal als bezit garandeert geen bestendige uitwisseling van goederen en diensten. Dat veronderstelt vrijhandel.



Het mercantilisme vergt “wereldmacht” voor één natie

15

Daarom is voor Karel XII De Sont
niet genoeg

- ▶ Karel valt daarom Rusland binnen bij de Narva op 20 november 1700
- ▶ Russen vluchtten massaal en verliezen massa en wapens
- ▶ Karel trekt op tegen de Polen, verovert Warschau
- ▶ Valt Saksen aan en zet daarna een invasie in tegen Rusland op Moskou aan
- ▶ Rukt zuidwaarts op naar het Zwarte zeegebied en wordt verslagen door de Ottomanen die dat niet opgeven
- ▶ Karel ontsnapt te nauwernood in 1714
- ▶ Peter concludeert: Het Westen wil alleen maar agressie

Russen verpletterd



Rusland moet steeds direct kunnen mobiliseren ter zee en te land

16

Stadsvestingen moeten de knoet houden

Gerard Strijards
7/11/2023

Alleen "Brachialgewalt" telt

- ▶ Hij zet preventieve oorlogen tegen het Ottomaanse en Perzische rijk voort
- ▶ Hij moet daarom de fiscale druk binnenslands enorm opvoeren
- ▶ Hij sticht veel staatsmonopolies die jaarlijks bij opbod verkocht worden
- ▶ Hij annexeert veel, maar moet daarom ook veel fortificatiën en liniën aanleggen
- ▶ Hij moet een oorlogsvloot op stroom houden
- ▶ 30.000 tot 100.000 Russen sterven door honger en ziekten. De werkende bevolking daalt met 20%
- ▶ **Putin ziet hem als ideaal**

